

YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE TÜRKİYE

Araş. Gör. Kadir ÖZER*

I. GİRİŞ

Dünyada finansal kaynak sorunu her yıl artma eğilimi göstermektedir. Türkiye'de genellikle sermaye yetersizliğinden etkilenmiştir. Geçmiş yıllarda yatırımlar borçlanma yoluyla gerçekleştirilmekteydi ancak borç erteleme isteklerinin etkisiyle uluslararası finans kurumlarının kredi vermede isteksiz davranmaları, maliyetlerin artması, kur riskinin büyüklüğü gibi sorunlar borçlanarak yatırım yapmayı güçleştirmiştir.

Yabancı sermaye ile yatırımları gerçekleştirme fikri 1980 sonrası izlenen ekonomi politikaları sonucu önem kazanmıştır. Dünyadaki gelişmelere uygun olarak yabancı sermayeyi çekecek mevzuatla ilgili yeni düzenlemelere gidilmiştir.

II. YABANCI SERMAYE TANIMI TARİHİ GELİŞİMİ VE ÇEŞİTLERİ

1. Tanımı :

Yabancı sermaye, bir ülkenin ekonomik kalkınmasında ve gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü yabancı sermaye kullanan ülke açısından bir nevi kredi özelliği taşımaktadır. Ancak bu kredinin verimli alanlara yatırılması ve işletilmesi de önem taşımaktadır.

Literatürde yabancı sermayenin tanımına çeşitli şekillerde rastlanabilmektedir, buna yabancı sermayeye bakış açısı ve yaklaşım farklılıkları neden olmaktadır. Bu bağlamda yabancı sermaye; "bir ülkenin karşılığını değişik şekillerde, ileride ödemek üzere başka ül-

(*) G.Ü. End. San. Eğt. Fak. İşletme Eğitimi Bölümü, Araştırma Görevlisi.

kelerden kısa sürede, ekonomik gücüne ekleyebileceği mali ve teknolojik kaynaklardır» şeklinde tanımlanabilir (1). Bu kaynaklar, ekonomiye kısa sürede mevcutların ötesinde yatırım ve tüketim imkânı sağlar. Borç olarak geldiğinde, karşılığı ana para ve faiz ödemesi, yatırım ve üretime katılmak üzere geldiğinde ise karşılığı kâr ve faiz şeklinde olur. Yabancı sermaye, bir ülkeden diğerine yatırım şeklinde geldiğinde, sermayeyi ihraç eden ülkeye mülkiyet hakkı tanır.

2. Tarihi Gelişimi :

İlk yabancı sermaye hareketleri sömürgecilik dönemiyle başlamıştır. Sanayi devrimi sonucu olarak 19. Yüzyıl boyunca sanayileşen Batı Avrupa ülkelerindeki hızlı sermaye birikimi, sözkonusu ülkelerdeki büyük şirketleri bu sermayeden en çok kârı getirecek yatırım alanları aramaya yöneltmiştir. Bu yatırım alanları; Avrupa endüstrisine gerekli olan hammaddeyi sağlayacak, doğal kaynaklar ve ucuz işgücüne sahip sömürgelerle bazı az gelişmiş ülkelerde bulunuyordu.

1800'lü yılların başı, petrol çıkarılması için İngilizlerin sömürge-lerdeki girişimleri yabancı sermaye hareketlerinin başlangıcı olmuştur. İngilizleri Fransızlar, Almanlar ve Amerika Birleşik Devletleri izlemiştir.

Rusya'daki ihtilal, Türkiye'deki milli mücadele, Çin'deki sun yat sen hareketi, 1929 - 1930 dünya ekonomik krizi yabancı sermaye hareketlerinin duraklamasına neden olmuştur. Bu dönemde milliyetçilik ve bağımsızlık hareketleri, yabancı sermayenin ihtiyaç duyduğu güven ve istikrarı ortadan kaldırmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra duraklama dönemi sona ermiş, yabancı sermaye yatırımları artarak devam etmiştir. Savaş galibi Amerika Birleşik Devletleri ekonomik işlerliklerini kazanmalarına yardımcı olmak üzere, müttefiği olan ülkelere çeşitli yardım programları çerçevesinde büyük miktarda kaynak transferi sağlamıştır. Bu dönemde batı blokunun özellikle Amerika Birleşik Devletlerinin «yardım programları» adı altındaki uygulamalarına karşı, doğu bloku dışında etkinlik kazanmak isteyen Sovyetler Birliği ve Çin büyük bir çabayla kaynaklarını Mısır, Suriye, Irak ve Küba gibi ülkelere yöneltmişlerdir.

(1) Tefvik Güngör URAS, *Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları*, İktisadi Yayınlar Lmt. Şti., İstanbul 1979, S. 27.

Sermaye sahibi batı ülkelerinin devlet olarak piyasadan çekilmek için bu işlemleri kurumsallaştırmaya karar vermeleri ile «Uluslararası Finans Kurumları» dönemi başlamıştır. Sermaye transferi IMF (Uluslararası Para Fonu), IBRD (Dünya Bankası), EIB (Avrupa Yatırım Bankası) gibi kurumlar aracılığı ile yapılmaya başlanmıştır (2).

3. Yabancı Sermaye Çeşitleri :

Uluslararası sermaye hareketleri, kaynağına göre özel ve resmi sermaye hareketleri şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Resmi sermaye hareketleri, devletten devlete ve uluslararası kurumlardan devlete olan sermaye hareketlerini kapsar. Bunun dışında kalan tüm özel sermaye hareketleri ise, yabancı özel doğrudan sermaye yatırımları ile portföy yatırımlarından oluşmaktadır.

Dolaysız yabancı sermaye yatırımı : Bir ülkeden diğerine transfer edilen sermayenin, o ülkede yatırım vasıtasıyla üretime dönüşmesidir. Bu çeşit yatırımlar bir firmanın yabancı bir ülkede şube açması, mevcut yerli bir firmayı satın alması veya ortak yatırım yapması, kendine bağlı bir şirket kurması veya sermaye artırması şeklinde olabilir.

Borçlanma : Karşılığı ileride faiz ve ana para şeklinde ödenmek üzere başvuru yapılan yabancı kaynaklardır.

Hibe : Karşılığı ileride ödenmemek üzere başvuru yapılan yabancı kaynaklardır. Ancak hibe-bağışlarda uzun dönemli bir çıkar bekle-yişi söz konusudur (3).

Doğrudan yatırımlarda, kaynaklar borçlanmada olduğu gibi ekonomiye anında enjekte edilemeyeceğinden yararları daha uzun vadede ortaya çıkar ve üretime dönüştüğünden daha yararlı olur. Bu tür yatırımlar teknoloji transferini de beraberinde getirir (4).

4. Yabancı Sermaye Yatırım Çeşitleri :

Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımları : Yeni yatırım, tevsi (ye-

(2) Tefvik Güngör URAS, a.g.e., S. 28-34.

(3) Kenan BULUTOĞLU, *100 Soruda Türkiye'de Yabancı Sermaye*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1970, S. 5-6.

(4) Rıdvan KARLUK, *Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları*, İTO İstanbul 1983, S. 14.

nileme), portföy yatırımı, şirket birleşmeleri ve sermaye artırımı şeklinde olmaktadır (5).

Yeni yatırım; Herhangi bir ülke vatandaşı veya firmasının, yabancı bir ülkede üretime katılmak üzere yaptığı yatırımlardır. Bu doğrudan bir yatırım olup, ortaklık, yeni bir şube açmak, kendine ait yeni bir tesis inşa etme şeklindeki yatırımlardır.

Tevsi yatırımı; Herhangi bir ülke vatandaşı veya firmasının yabancı bir ülkede faaliyette bulunan kuruluşa yenileme amacıyla sermaye ve teknoloji olarak katkısıdır.

Portföy yatırımı; Herhangi bir ülke vatandaşı veya firmasının yabancı bir ülkede faaliyette bulunan firmaların hisse senetlerini satın almaları şeklindeki yatırımlardır. Portföy yatırımları bir yıldan uzun vadeli tahvil ve hisse senedi yatırımları olarak da tanımlanabilmektedir.

Sermaye artışı; Faaliyette bulunan firmaların mevcut sermayelerini artırmasıdır. Transfer edilmeyerek sermayeye eklenen kârlar ve aynı olarak getirilen makina ve teçhizatı bu kalemde kabul edebiliriz.

Şirket Birleşmeleri (Şirket evlilikleri); Amerika Birleşik Devletlerinde yüzyıldır ekonomik gelişmede önemli rol oynamasına karşılık Batı Avrupa ülkelerinde II. Dünya Savaşından sonra gündeme gelmiştir. Özellikle 1992'den sonra Avrupa'nın tek pazar olma çalışmaları, Amerika Birleşik Devletleri ve Japon firmalarını «Avrupa Kalesi» tehlikesine karşı Avrupa'da doğrudan yatırıma gitme ve kendi aralarında birleşmeye yöneltmiştir. Bu gelişme de bu firmaların gerisinde kalan Avrupa firmalarını birleşmeye ve birbirlerini satın almaya yöneltmiştir (6).

III. YABANCI SERMAYE HAREKETLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Yabancı sermayenin özellikle çok uluslu şirketlerin emperyalizmin yeni bir aracı olduğu ileri sürülürken diğer yandan bütün ülkeler yabancı sermayeyi kendilerine çekme çabası içindedirler.

(5) Halil SEYİDOĞLU, *Uluslararası İktisat*, 8. Baskı, İstanbul 1990, S. 551.

(6) Bilge ERENGÜL, *Tek Pazar Öncesi Alman Sanayinin Durumu*, Dış Ticarete Dürum Dergisi, Mart 1989, S. 14.

Yabancı sermayenin getirdiği bir çok yarar sözkonusu olduğu ileri sürülmektedir. Ülkelerin gelişmelerini hızlandırması, istihdam yaratması, yeni ürünlerle iç rekabeti canlandırması, tecrübe ve teknolojiyi en iyi şekilde değerlendirmesi, yeni dış pazar imkânları ve ihracatı artırması, sermaye birikimi ve uzun vadeli finansman yabancı sermayeden talep eden ülkenin başlıca beklentileridir (7).

Sermaye ihraç eden ülkeler açısından da çeşitli faktörler sözkonusudur. Sermayeyi vatanının dışında yatırımlara yönelten faktörler; Anavatana oranla daha çok kâr beklentisi, yeni pazarlar arama ve ele geçirebilme, mevcut piyasaları koruyabilme, anavatandaki çeşitli mevzuatı beğenmeme, ihracat ve ithalat sırasında görünen gümrük ve diğer engellerle karşılaşmama isteği, vergi rejimlerinin ağırlığından kurtulma, işçilik ve hammadde maliyetlerinin ucuzluğu ve sermaye birikimini sıralayabiliriz (8).

IV. TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

1. Tarihi Gelişim :

Türkiye'de yabancı sermaye yatırımlarını, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi adı altında incelemenin yararlı olacağı inancındayız.

Osmanlı Dönemi : Osmanlılar yabancı sermaye sorununun varlığından 1838 ticaret antlaşmasıyla haberdar olmuşlardır (9). Osmanlı İmparatorluğunda devletin gelirleri; toprağa dayalı vergiler ve tımar gelirlerinden oluşmaktaydı. Ancak imparatorluk gerileyip topraklar elden çıkmaya başlayınca bu gelirler azaldı. Bu durumda devletin normal faaliyetlerini sürdürebilmesi için yeni kaynaklar gerekiyordu. Bu kaynakların başında borçlanma geliyordu. Ancak Osmanlı sınırları içinde devlete borç verebilecek güçte sanayi ve ticaret burjuvazisi yoktu sadece «Galata Bankerleri» vardı. Onlarında güçleri sınırlı olduğu gibi Avrupalı mali çevrelere bağımlıydılar (10).

(7) TOBB, *Gap ve Özel Sektör*, Gap Yatırımlarının Finansmanı ve Yabancı Sermaye, TOBB Yayını (TY), S. 30.

(8) Erol ZEYTİNOĞLU, *Türkiye'de Yabancı Sermaye*, Türkiye Ekonomisinin 50 Yılı Seminer Tebliğleri, Bursa İ.T.İ.A. Yayını No : 4, 1973, S. 396.

(9) Tefrik Güngör URAS, a.g.e., S. 91.

(10) Kenan BULUTOĞLU, a.g.e., S. 68.

Osmanlılar 1850'li yıllardan sonra borçlanmaya başladılar ve git-
tikçe de borçlarını artırdılar. Borçları ödeyebilmek için yeni borçlan-
malara gittiler. Devlet borçları ödeyemez hale gelince alacaklılar ta-
rafından «Düyun-u Umumiye» sistemi getirildi. Düyun-u Umumiye
borçlara karşı gösterilen gelirleri toplayarak alacaklılara dağıtmak
için kurulmuş oldu.

Düyun-u Umumiyeden önce, yabancı sermayeli işletmelerin doğ-
rudan ilişkili olduğu alanlar sınırlıydı. Çünkü Osmanlı bürokrasisi ve
devletin üst kademesi Galata Finans çevrelerinin de etkisiyle yaban-
cı sermayeye karşı temkinliydi. Altyapı ve stratejik yatırımların
devlet tarafından borçlanarak gerçekleştirilmesi gereğine inanıyor-
lardı (11).

Düyun-u Umumiyeyle yabancı sermayeli işletmeler dönemi baş-
ladı. Yabancı sermayeli şirketler demir yolları, deniz yolları ve li-
manlar, tranvay ve tüneller, elektrik, havagazı ve madenlerin işletil-
mesi gibi kamu hizmetlerinde tekeller kurmuşlardır. İmparatorluğun
zayıfladığı dönemlerde bu düzen diğer borçlanmalarla birlikte eko-
nomik olarak imparatorluğu çökerten önemli faktörlerden biri olmuş-
tur. İmparatorluk tarihi misyonunu tamamladıktan sonra borçlar ve
yabancı sermayelerle ilgili yükümlülüklerin büyük bir kısmı Türkiye
Cumhuriyeti üzerine yıkılmış oldu (12).

Cumhuriyet Dönemi Yabancı Sermaye Yatırımları : Türkiye Cum-
huriyeti'nin yeni yöneticileri batı ile iyi ilişkiler geliştirmek istedik-
leri için Lozan Barış Antlaşmasında dış borçlar ve yabancı sermaye
ile ilgili sorumluluklarını üstlendiler. Borçların ödenmesi belirli bir
takvime bağlandı. Türkiye 1954 yılında son taksidi ödeyerek yüz yıl-
lık Osmanlı borçlarını sona erdirdi (13).

Lozanla birlikte kapütülasyonlar kaldırıldı ve yabancı sermaye
ile ilişkiler yönünde yeni bir dönem başladı. 1923-1950 yılları arası
Osmanlı döneminden arta kalan özel statülü yabancı şirketlerin be-
delleri ödenerek millileştirildiği yıllardır. 1950 yılında iktidarın el de-
ğiştirmesiyle yabancı sermaye ile yeni bir dönem başlamıştır. 1954
yılında 6224 sayılı yabancı sermayeyi teşvik kanunu kabul edilmiştir.

(11) Haydar KAZGAN, «Galata'da Dış Borç ve Yabancı Sermaye Çatışması», Para
ve Sermaye Piyasası Dergisi, Şubat 1988, S. 34.

(12) Baran TUNCER, **Türkiye'de Yabancı Sermaye Sorunu**, A.Ü. S.B.F., Ankara
1969, S. 69.

(13) Tefvik Güngör URAS, a.g.e., S. 101.

Ancak yabancı sermaye ile ilgili köklü değişiklikler 24 Ocak 1980
ekonomik kararlarından sonra gerçekleştirilmiştir.

24 Ocak 1980 Ekonomik Kararlarının Etkileri :

Bu kararlardan önce yabancı sermayenin Türkiye'ye ilgisinin dü-
şük olduğu görülmektedir. Bunun nedenleri; Düyun-u Umumiye gibi
acı bir tecrübenin yaşanmış olmasından kaynaklanan genel istek-
sizlik, bürokrasi, yetki dağınıklığı, hemen hemen bütün işlemlerde
bakanlar kurulu kararlarına başvurulması, hükümet uygulamaların-
daki farklılıklar olarak açıklanabilir.

24 Ocak 1980 kararlarından sonra, yeni düzenlemeler ışığında
sermaye girişini hızlandırmak için yetki dağınıklığına son vermek
amacıyla 6224 sayılı yabancı sermayeyi teşvik kanunu ve 1567 sayılı
Türk parasının kıymetini koruma kanununa göre verilecek yabancı
sermaye izin ve teşviklerini takiple ilgili olarak DPT bünyesinde ya-
abancı sermaye başkanlığı kurularak yetkiler burada toplanmıştır. Elli
milyon dolara kadar başvurular ve izinler burası tarafından verile-
cektir. Elli milyon dolar üzerindeki izinleri Bakanlar Kurulu verecek-
tir. En son olarak 1992 yılında Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı
bünyesinde yabancı sermaye genel müdürlüğü oluşturulmuştur.
20.3.1992 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan yabancı sermaye çer-
çeve kararına göre Türkiye'ye sermaye getirilmesi ile ilgili izin, tes-
cil, yatırım ve teşvik araçlarından yararlandırma ve diğer tüm işlemler
müsteşarlığa bağlı genel müdürlük tarafından yürütülür. Toplam
yabancı sermaye tutarı 150.000.000 dolara kadar müracaatlar genel
müdürlükçe belirlenecek esaslar çerçevesinde incelenerek sonuçla-
nacaktır. Bu rakamın üstündeki müracaatlarla ilgili ön inceleme yine
bu makam tarafından yapılacak ancak son kararı Bakanlar Kurulu ve-
recektir (14).

2. Genel Olarak Yabancı Sermaye Politikası :

Türkiye'nin yabancı sermayeli yatırımlarla ilgili politikasının
temel ilkeleri aşağıdadır (15).

— Ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunması,

— Türk özel sektörüne açık bir alanda olması,

(14) Başbakanlık H.D.T.M. Yabancı Sermaye Mevzuatı ve Yapılabilirlik Raporu
Esasları, H.D.T.M. Ankara 1993, S. 7.

(15) Devlet Planlama Teşkilatı, Yabancı Sermaye Raporu, Ankara Haziran 1990.

- Tekel veya özel imtiyaz içermemesi,
- İşin gerektirdiği sermayenin 50.000 dolardan az olmaması gerekmektedir,
- Yabancı teşebbüs yerli teşebbüsle aynı haklara sahip olup yüzde sınırlaması yoktur,
- Yabancı teşebbüs kuruluş ve işletme aşamasında ihtiyaç duyacağı yabancı personeli çalıştırabilir,
- Yabancı teşebbüs gerek kâr transferini gerekse tasfiye sonrası kendi payını istediği zaman yurt dışına transfer edebilir,
- Vergilendirme açısından yabancı ortağa yerli ortakla aynı haklar tanınmıştır.

3. Türkiye'ye Gelen Yabancı Sermayenin Değerlendirilmesi :

31.03.1993 tarih itibariyle 2363 firma faaliyette bulunmaktadır (*).

İZİNLER (MİLYON \$) :

1980 - 1993 (MART) TOPLAM İZİN	10.448.92
1993 (MART) YILI İZİNLERİ	238.74

FİİLİ GİRİŞLER (MİLYON \$) :

1980 - 1992 FİİLİ GİRİŞ MİKTARI	5.726
1992 FİİLİ GİRİŞ MİKTARI	1.242

TOPLAM İZİNLERİN SEKTÖREL DAĞILIMI (MİLYON \$) :

İMALAT	6531.94
HİZMETLER	3578.28
TARIM	202.80
MADENCİLİK	135.84

KÂR TRANSFERLERİ (MİLYON \$) :

1980 - 1992 ARASI YAPILAN KÂR TRANSFERLERİ	707.90
1992 YILINDA YAPILAN KÂR TRANSFERİ	123.67

(*) **Kaynak :** Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü Mart 1993 Faaliyet Raporu.

4. Yıllara Göre İzinler ve Fiili Girişler :

Yıllar itibarı ile izin verilen ve fiili giriş yapan artışlar kaydedilmekle birlikte istenilen düzeyde olmamıştır. Fiili girişler sermayenin ilk 1/4'lük kısmı dışındaki miktarın ödenmesi yatırım süresine göre 3-5 yıl gibi bir zaman alabilmektedir. Bu nedenle fiili girişler değerlendirilirken bu husus dikkate alınmalıdır. Aşağıdaki tabloda yıllara göre izinler ve fiili girişler görülmektedir.

Yıllar	Verilen İzin (Milyon \$)	Faaliyette Bulunan Firma Sayısı	Fiili Girişler (Milyon \$)
1980	97.00	78	35
1981	337.51	109	141
1982	167.00	147	103
1983	102.74	166	87
1984	271.36	235	162
1985	234.49	408	158
1986	364.00	619	170
1987	655.24	836	239
1988	820.52	1172	488
1989	1.511.94	1525	855
1990	1.861.16	1856	1005
1991	1.967.26	2123	1041
1992	1.819.96	2330	1242
1993	238.74	2363	
TOPLAM	10.448.92	2363	5726

5. Ülkeler İtibariyle Yabancı Sermaye :

Türkiye'de yatırım yapmak için izin alan ve/veya faaliyette bulunan 82 ülkeye ait 2363 adet firma vardır. Yabancı sermaye içinde büyük pay sahibi ülkelerin başlıcaları aşağıdadır :

- Avrupa Topluluğu ülkelerinin 1023 firma ile toplam yabancı sermaye içinde payları % 57.61'dir.
- AT ülkeleri içinde Danimarka, Hollanda, Almanya ve İngiltere'nin payları % 10'un üzerindedir.
- Amerika Birleşik Devletleri 173 firma ile % 13.46
- İsviçre 142 firma ile % 11.41
- Ortadoğu ve İslam ülkeleri toplamı 563 firma ile % 5.73'lük paya sahiptirler.
- Japonya 38 firma ile % 3.94'lük paya sahiptir.

V. SONUÇ

Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarına bilinçli yaklaşımı 1980'li yıllarda başlamıştır. Özellikle AT'a tam üyelik başvurusunun yapılması, soğuk savaş döneminin sona ermesi ve Sovyet Bloğunun dağılmasıyla birlikte Türkiye yabancı sermayeyi çekecek hukuki düzenlemeleri gerçekleştirecek işlemleri kolaylaştırıcı ve yetki dağıtıcı önleyici tedbirleri almaya çalışmıştır.

Yarar ve zararıyla günümüzün bir gerçeği olan yabancı sermaye talep edilirken yaratacağı sorunları da dikkate alınmalıdır. Yabancı sermayeye taraf ya da karşı olmaktan çok ülke yararının birleştiği optimum noktanın iyi hesaplanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- BULUTOĞLU, Kenan. **100 Soruda Türkiye'de Yabancı Sermaye**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1970.
- D.P.T. **Yabancı Sermaye Raporu**, Ankara 1990.
- ERENGÜL, Bilge, «Tek Pazar Öncesi Alman Sanayinin Durumu», **Dış Ticarete Durum**, Türk Dış Tic. Der., Mart 1989.
- HDTM **Yabancı Sermaye Mevzuatı ve Yapılabilirlik Raporu Esasları**, Ankara 1993.
- KARLUK, Rıdvan. **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları**, İstanbul, İ.T.O. Yayını, 1983.
- KAZGAN, Haydar. «Galata'da Dış Borç ve Yabancı Sermaye Çatışması», **Para ve Sermaye Piyasası**, Genborsa, Şubat 1988.
- SEYİDOĞLU, Halil. **Uluslararası İktisat**, 8. Baskı, İstanbul 1990.
- T.O.B.B. «**Gap Yatırımlarının Finansmanı ve Yabancı Sermaye**», Gap ve Özel Sektör, TOBB (T.Y).
- TUNCER, Baran. **Türkiye'de Yabancı Sermaye Sorunu**, Ankara, A.Ü. SBF Yayını, 1969.
- URAS, T. Güngör. **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları**, İstanbul, İktisadi Yayınlar Lmt. Şti., 1979.
- ZEYTİNOĞLU, Erol. «Türkiye'de Yabancı Sermaye», **Türkiye Ekonomisinin 50 Yılı Seminer Tebliğleri**, Bursa İ.T.İ.A., Yayın No. 4, 1973.

Ülkenin dışarı firmaları ile her geçen gün dünyaya birer adım daha yakınlaşması ve dünyaya birer adım daha yakınlaşması.

Bu nedenle gerek Türkiye için gerekli uygulamaların geliştirilmesi, gerekse Türkiye dışarıya uyguladığı AT ve diğer ülkelerin uygulamaları ve uygulamaları ile diğer ülkelere uyguladıkları uygulamaları.

[*] O.T.B. İktisadi Sektör ve Özel Sektör Yatırımları, İstanbul, Yabancı Sermaye Yatırımları, Ankara, Türk İşletme Derneği.